

Konferencijos

500 METŲ FILOSOFIJAI LIETUVOJE

2007 metais sukako 500 metų, kai Vilniuje Dominikonų vienuolyne buvo įsteigta Filosofijos ir teologijos studijų mokykla (tada, 1507 m., profesionali filosofija Lietuvoje buvo visiškai unikalus to meto reiškiny). Ta proga Vilniaus universitete praėjusių metų rugsėjo 27–28 dienomis įvyko tarptautinė mokslinė konferencija „500 metų filosofijai Lietuvoje“, kurią surengė šio universiteto Filosofijos fakultetas kartu su Kultūros, filosofijos ir meno institutu bei Lietuvos filosofų draugija.

Renginyje kartu su Lietuvos filosofais dalyvavo pranešėjai iš Lenkijos, Baltarusijos, Rusijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Izraelio. Konferencijoje perskaityti 23 pranešimai, kuriuose buvo nagrinėjama plataus pobūdžio problematika: 1507–1919 metų Lietuvos filosofinių studijų savitumas Europos filosofijos kontekste, filosofiniai tyrimai prieškarinio Lietuvoje, sovietiniu laikotarpiu ir dabar, šių dienų Lietuvoje. Konferenciją atidarė ir Lietuvos filosofų bendruomenę 500 metų jubiliejaus proga pasveikino Vilniaus universiteto Rektorius akad. Benediktas Juodka bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė.

Apžvalgoje plačiau paminėsime keliolika konferencijoje skaitytų pranešimų ir jų ištraukų. Pirmasis prelegentas Romanas Plečkaitis (Vilniaus universitetas) savo pranešime „Filosofijos atsiradimas Lietuvoje“ pateikė svar-

biausias istorines priežastis, lėmusias filosofijos atsiradimą mūsų šalyje. Anot R. Plečkaičio, aukštųjų studijų – filosofijos ir teologijos – poreikį skatino besiplečianti vienuolių veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. 1507 metais Vilniuje Dominikonų vienuolyne įkurta mokykla *Schola particularis* lavino būsimų pamokslininkų, ordino narių, filosofijos ir teologijos igūdžius. Pranešėjo teigimu, dominikonai filosofiją Vilniuje įtvirtino scholastikos rudens pavidalu, tad turėjome vėlyvąją viduramžių filosofiją, kuri tęsėsi ir XVI amžiuje iki vadinamosios antrosios scholastikos susiformavimo. Susikūrė tai, ko lietuviškojo pasaulio minties sferoje bei Lietuvos visuomenės gyvenime nebuvo, – filosofinė edukacija.

Johnas Knasas (Šv. Tomo universitetas, JAV) pranešime „Tomistiniai apmąstymai apie S. Šalkauskio filosofiją“ teigė, jog prieškarinio Lietuvos mąstytojo Šalkauskio sukurta kultūros filosofijos sistema, grindžiama tomistiniais mąstymo principais, gali būti svarus argumentas priekaištams, kad tomizmo atstovai taip ir nesukūrė savitos kultūros filosofijos. Todėl Šalkauskio filosofija neturėtų tapti tik ekleziastinės minties muziejaus dalimi, o veikiau gyvu balsu, pasigirstančiu daug platesnėje kultūros filosofijos diskusijose.

Michailas Uvarovas (Sankt Peterburgo valstybinis universitetas, Rusija) pranešime „Didysis inkvizitorius: Antanas Maceina ir jo

sekėjai“ nagrinėjo A. Maceinos trilogijos *Nerami širdis* problematiką rusų literatūros ir filosofijos kontekste. M. Uvarovo teigimu, ši trilogija ne tik filosofinis, bet ir teologinis veikalas, klasikinis požiūrio taškas, judantis tų pačių problemų, kurios domino ir religinius rusų mąstytojus, lauke.

Gintautas Mažeikis (Šiaulių universitetas) pranešime „L. Karsavino istoriosofinis mesianizmas ir Eurazijos idėja“, nagrinėdamas Eurazijos propaguotojo Karsavino mesianistines vizijas, kartu aptarė ir šio kultūrologo santykį su Lietuva. Anot Mažeikio, Karsavino pasirinkimas dėstyti Lietuvoje (1922–1943) yra neatitiktinis. Galima manyti, kad Lietuva Karsavinui buvo Eurazijos ideologijos terpė. Karsavinas Lietuvą suvokė kaip nepakankamai savo Eurazijos tapatybę supratusią, mažai išreiškusią tautą. Todėl jos švietimas Eurazijos dvasia buvo ne tik politinis, bet ir mistinis, mesianistinis veiksmas.

Romualdas Ozolas pranešime „Filosofija Atgimimo procese. Nuo R. Kalantos iki Sąjūdžio“ vertino filosofijos indėlį į Lietuvos Atgimimo procesą sovietinės okupacijos metais. Ozolo teigimu, Lietuvos filosofų veikla atliko svarbų vaidmenį ieškant tikrovės racionalizavimo būdų ir sukančią ją nepriklausomybės link. Tačiau būtina pripažinti, kad visuomeninės minties konceptualizavimo procese filosofai dalyvavo vangiai, anot pranešėjo, beveik nesireikšdami nelegalioje spaudoje, o politiniai procesai pralenkė filosofinius, ir Lietuva į Nepriklausomybę pasuko neturėdama būsimos savo valstybės modelio.

Evaldas Nekrašas (Vilniaus universitetas) pranešime „Filosofija ir politika Lietuvoje: 1988–1993“ teigė, jog Lietuvos Atgimimo metais nemažas būrys Lietuvos filosofų tapo politinių permainų įkvėpėjais ir organizatoriais, buvo tiek Sąjūdžio Tarybos, tiek 1990 metais išrinktos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuria-

mojo Seimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nariais. Maža to – kai kurie jų buvo vieni iš parlamento ir vyriausybės atstovų.

Arvydas Šliogeris (Vilniaus universitetas) įspėjo, kad jo pranešimas „Arba kalba, arba patyrimas“ disonuos su konferencijoje plėtojamomis istorinėmis Lietuvos filosofijos gairėmis ir kad jis kalbės ne apie tai, kas buvo ar bus, o apie tai, kas yra *čia ir dabar*. Pranešėjo teigimu, mes gyvename katastrofiško parazitinės kalbos pertekliaus laikotarpiu, kuris įvardijamas taip pat parazitiniu „postmodernizmo“ žodžiu. Vadinamasis postmodernus žmogus yra beveik praradęs gyvojo patyrimo intensyvumą, įsivystęs į „diskurso“, t. y. žargono, mirusios kalbos, kokoną, visiškai jį izoliuojantį nuo patyrimo ir tironizuojamą mirusios kalbos stabų. Šliogerio teigimu, tokios žodžio stabmeldystės, kokia yra dabar, atrodo, niekada nebuvo visoje žmonijos chronotopijoje.

Kitas prelegentas Tomas Sodeika (Kauno technologijos universitetas) savo pranešime „Filosofija ir raštas“ teigė, kad šiuolaikinėje kultūroje rašytinis tekstas užima išskirtinę vietą, todėl išmintis naiviai matuojama nebe žmogaus gyvenimo kokybe, bet publikuojamų tekstų kiekybe. Anot pranešėjo, tekstai čia tampa savitiksliai – jie gaminami tam, kad taptų žalia va naujiems tekstams gaminti ir t. t.

Rita Šerpytytė (Vilniaus universitetas) pranešime „Nihilizmas Lietuvoje, arba Kas bendra tarp A. Šliogerio ir E. Severino“ ieškojo opozicijų ir paralelių tarp A. Šliogerio ir išklausius šiuolaikinio italų mąstytojo E. Severino filosofijų. Pranešėjos teigimu, tiek Šliogeriui, tiek Severino būdingas daiktų, juslinio kosmo hipostazavimas ir tokia hipostaze paremta nihilistinė Vakarų filosofijos diagnozė. Tačiau Severino šią diagnozę skelbia išlikdamas ontologinėje Vakarų mąstymo tradicijoje – įsakmiai kviesdamas „sugrįžti prie Parmenido“; o Šliogerio filosofijos interpretacija atskleidžia, kad

jis radikalų naikinimą, t. y. nihilizmą, skelbia užginčydamas būti kaip pirminę metafizinę duotį ir taip paradoksaliai iškeldamas save anapus Vakarų mąstymo tradicijos.

Arūnas Sverdiolas (Vilniaus dailės akademija) pranešime „S. Šalkauskio aktualumas“ pabrėžė, kad Šalkauskis išlieka aktualus mūsų apmąstymų partneris. Sverdiolo teigimu, šis mąstytojas paneigė išgalėjusį manymą, kad filosofija yra tam tikras papildinys, kai žmogaus egzistavimas jau yra užtikrintas. Tokį įsitikinimą Šalkauskis keičia priešingu – kad reikia visų pirma filosofuoti, kad būtų galima gyventi. Tokiu būdu mąstytojas savitai atveria žmogiškosios egzistencijos perspektyvą, besiskiriančią nuo biologinės. Šią perspektyvą Šalkauskis steigia postuliuodamas: žmogus yra privalanti būtybė.

Nerija Putinaitė (Vilniaus pedagoginis universitetas) pranešime „Ką Lietuvoje veikia filosofija? I. Kanto interpretacijos 9-ajame dešimtmetyje“ pabrėžė, kad atsikuriant antrajai Lietuvos Respublikai, vyko svarbūs pokyčiai ne tik šalies politinėje ar socialinėje, bet ir filosofinėje sferoje. Anot pranešėjos, būtent Kantas tapo vienu svarbiausių filosofų Lietuvoje. Tai patvirtina tuo metu susibūręs naujosios kartos filosofų būrelis, skaitęs ir analizavęs Kanto *Grynojo proto kritiką* ir išleidęs rinkinį *I. Kanto filosofijos profiliai*.

Kiti konferencijos dalyviai, skaitę pranešimus: Valerijus Jevarovskis („Tautinių filosofijų išradimas Rytų Europoje: šiuolaikinės mados ir istorinės patirtys“, Baltarusija), Sergejus Cebanovas („I. I. Lappo: Lietuvos statutas ir istorijos filosofija“, Rusija), Igoris Babkovas („Kantas Vilniuje: Keletas pastebėjimų apie lokalių susidūrimą su universalia taisykle“, Baltarusija), Giedrė Kadžiulytė („Filosofijos palikimo leidyba Lietuvoje XX a.“), Nadežda Orlova („Dievas Maceinos egzistencinėje paieškoje“, Rusija), Aldis Gedutis („V. Sezemano idėjų recepcija šiuolaikinėje Lietuvos filosofijoje“), Tomas Kačerauskas („Fenomenologija Lietuvoje“), Aaronas Ben-Ze'evs („Mylimojo unikalumas: apmąstymai apie Levino požiūrį“, Izraelis), Irina Poleščuk („Etika kaip optika: Levino perspektyva šiuolaikinėje filosofijoje“, Suomija), Audronė Žukauskaitė („Lietuvos filosofijos ateitis žvelgiant iš (neegzistuojančios) kultūros studijų perspektyvos“).

Konferenciją vainikavo kolektyvinis Neriaus Mileriaus, Jono Dagio, Kęstučio Kirtiklio, Viliaus Dranseikos projektas „Lietuvos filosofija šiandien: skaitmeniniai horizontai“. Projekto bendraautoriai pristatė artimiausiu metu pasirodysiantį reprezentacinį filosofijai skirtą skaitmeninį vaizdadiskį ir lietuvišką interneto svetainę www.filosofija.vu.lt.

Mantautas Ruzas